

* РОЗДІЛ І *

ЗВИЧАЇ
ВИСОКОГЕРОЇЧНИХ РИМЛЯН

Багато десятиліть тому римський народ скинув із себе ярмо монархії і вигнав геть свого нестримно жорстокого царя Тарквінія Гордого. У відповідь цар етрусків Ларс Порсена взяв місто в облогу, щоб повернути трон Тарквінію та знищити молоду римську республіку. Аби довести загарбникові, що він ніколи не переможе, римлянам, як свідчить історія, знадобився не перевершений жодним іншим народом героїзм. Цей героїзм ідеально демонструє ті духовні якості, що зробили римлян найщасливішим зі всіх відомих народів світу.

Перший акт героїзму пов'язаний із ім'ям молодого шляхетного римлянина Гая Муція. Через тривалу облогу запаси їжі в місті дуже зменшились, а ціни на ту дещицю, що залишилася, злетіли до небес. Муція обурювало те, що Рим, який нарешті зміг позбутися ненависного царя, тепер потерпає від облоги етрусків, над якими не раз брав гору в бою. Щоб гідно відповісти на завдану його народові образу, Гай Муцій наважився на справу, яка вимагала величезної особистої хоробрості: він вирішив пробратися в табір ворога і вбити чужоземного царя. Та Гая Муція хвилювало, що, коли не буде відповідного наказу консулів і міська сторожа помітить, як він

залишає Рим, його заарештують, помилково прийнявши за дезертира, що намагається втекти з Рима в скрутну хвилину. Через те він пішов до сенату.

— Сенатори,— заявив він,— я твердо вирішив перепливати через Тибр¹, пробратися до ворожого табору й здійснити славетний подвиг.

Сенат не міг не схвалити такого шляхетного наміру. Гай Муцій сховав під одягом меч і почав діяти. Він дістався до ворожого табору і зрозумів, що то був саме день виплати грошей; солдати скупчилися навкруги царського шатра, у якому видавали платню. Гай підійшов ближче і розчинився в натовпі. У самому центрі він побачив двох чоловіків, які сиділи на царському підвищенні. Гай опинився в скрутному становищі. Ці двоє були майже однаково вдягнені і навіть схожі зовні; один, напевне, був царем, а другий, найімовірніше за все,— просто слугою. Запитати, хто є хто, Гай, природно, ні в кого не міг — він би себе цим виказав. Тому він поклався на фортуна. Гай кинувся до них і вбив того, хто виявився ближчим. Потім він атакував і другого, але тут на хороброго юнака вже накинупсь і схопили. На жаль, цього разу фортуна не була до нього прихильною. Гай Муцій зрозумів, що убив одного із царських слуг, а не самого царя, перед яким він зараз стояв.

Однак навіть і тоді, у фатальну для себе мить, шляхетний римлянин зміг зібратися на силі і викликати у ворогів більше страху, ніж відчував сам.

— Я — римський громадянин,— твердо сказав він.— Мое ім'я — Гай Муцій, і я однаково зневажаю смерть і коли вбиваю ворога, і коли ворог вбиває мене. Хоробрість — природна риса римлян, так само, як і вміння стійко терпіти страждання; такими є ми всі. За мною ідуть незчисленні лави воїнів, які також прагнуть слави. Тобі вирішувати, царю Порсено. Чи хочеш ти продовжити цю війну, знаючи, що кожного дня, кожної години тобі доведеться захищати власне життя? Бо раз у раз до твого табору таємно проникатимуть вороги й нападатимуть на тебе. То буде війна, яку ми, римляни, оголосимо тобі особисто!

¹ Тибр — річка в Італії, на якій стоїть Рим.

Цар почервонів від гніву, проте був явно спантеличений перспективою війни особисто проти нього. Він пригрозив, що спалить Муція живцем, якщо той не розкаже йому все про плани римлян. Муцій похмуро розсміявся.

— Дивись і вчись, на що здатні римляни заради слави,— сказав він і поклав свою правицю в полум'я, що палало поруч.

Увесь час, доки його рука обвуглювалася, Муцій стояв непорушно, не видаючи ні звуку, і навіть жодної краплини поту не виступило на його чолі. Цар етрусків рвучко підвівся, здивований, і наказав сторожі відтягти Муція від вогню.

— Ти більше зашкодив собі, ніж мені,— сказав він, однак, уражений героїзмом Муція, додав: — Якби ти був моїм солдатом, я б удостоїв тебе найбільших почесей, але, оскільки ти є полоненим, можу лише відпустити тебе назад до Рима.

На таке шляхетне поводження Гай Муцій відповів так само шляхетно:

— Царю, ти поважаєш мужність. Тому дозволь мені розповісти з власної волі те, чого не вирвали б із мене жодними тортурами. Три сотні римлян, найкращий квіт нашої молоді, поклялися чинити такі саме напади на тебе. Мені випало бути першим, але після кожного з нас приходиме наступний, доки, рано чи пізно, фортуна не пошле нам нагоди вбити тебе.

Царя етрусків настільки стривожила перспектива зробитися мішенню сотень замахів, що він запропонував римлянам укласти мирну угоду. Гай Муцій повернувся до Рима, де сенат винагородив його землю, що розташована на захід від Тибру. Ту землю швидко почали називати Муцієвими луками. А римський народ прозвав Гаю Сцевола, тобто Лівша, через те, що він утратив праву руку.

Другий герой, на прикладі якого я хочу показати вам, чого вартє бути справжнім римлянином,— Горацій Коклес.

Так само, як Гай Муцій, який без вагань спалив власну руку, щоб продемонструвати ворогам силу свого духу, багато римлян добровільно і без найменшої спонуки йшли на бій, щоб змінити результат битви, навіть коли це означало для них особисто неминучу загибель. Герої безтрепетно віддавали життя за співвітчизників і за республіку.

Коли Порсена взяв місто в облогу, Горацій Коклес вступив у бій із двома солдатами ворога, стоячи на віддаленому кінці мосту через Тибр, який вів до Рима. Раптом він побачив, що до мосту наближається велике підкріплення супротивника. Боячись, що вороги зможуть прорватися через міст і дістануться міста, Коклес обернувся і наказав римським солдатам, що були позаду, негайно відступити і почати розбирати міст. Доки солдати виконували цей наказ, Коклес залишався при вході на міст і самотужки, незважаючи на безліч ран, відбивав атаку супротивника. Навіть вороги були вражені його стійкістю, силою і мужністю. Нарешті міст було розібрано. Тоді Коклес кинувся у хвилі, як був, у повному обладунку, вважаючи за краще втопитися, ніж потрапити до ворогів живим. Він віддав життя заради своєї країни і заради слави, яка овіває тепер його ім'я від покоління до покоління.

Якщо розповідати про те, що зробило Рим славетним, то головним буде прагнення молодих римлян повторити подвиги своїх предків, таких як Муцій і Коклес. Тож які висновки із цих зразків величі римського духу можете зробити для себе ви, ті, хто живе в комфорті та розкошах сьогодення? Які принципи зумієте застосувати у власному житті, щоб хоча б у чомусь стати подібними до нас? Цього не навчають у жодній школі, але в моїй книжці ви знайдете всю необхідну інформацію.

Чи маєте ви шанс хоч коли-небудь у своєму житті повторити подвиг Муція? Моя відповідь: «Звичайно так». Точніше, вам може і не випасти нагода так виразно показати, чого ви варті. Та чи це означає, що ви приречені коритися долі та невдачам? Моя відповідь: «Звичайно ні». Може, доля й присудила вам жити в епоху заліза та слабаків, але їй нізащо не вдасться позбавити вас шансу проявити свою сталеву сутність. Навіть якщо у ваших жилах тече кров варварів — хіба це ганебний присуд? Будь-яка людина несе в собі риси своїх далеких пращурів. Від свого коріння нікуди не подінешся. Та справжня доблесть людини полягає в силі її характеру. Ця сила перевершує владу та багатство і приносить славу та пошану. Римляни, не шкодуючи зусиль, насаджували та культивували такі цінності. І я вважаю, що прагнення до слави можна прищепити навіть найостаннішому рабові.